

Eesti keele õpetus on teoorias ehitatud kaheteistkümnemele aastale: kuueaastane algkool või sama kavaga täienduskool + kolmeaastane täienduskeskkool + kolmeaastane gümnaasium. Tegelikkuses võib eeldada, et leidub õpilasi, kes pärast Eesti algkooli lõpetamist võõrkeskkoolis edasi õppides käivad ühtlasi Eesti täienduskeskkoolis. Küsitavam on, kui paljud neist võõrgümnaasiumis õppides ka Eesti gümnaasiumi tulevad. Rootsis ei olegi Eesti gümnaasium seni olnud täiendusgümnaasium, vaid iseseisev kool kursuste kujul kõigis gümnaasiumiainetes. See on õigupoolest järg Stockholm Eesti Gümnaasiumile, ainult teissuguse korraldusega. Kursuste lõpetamine vastavate eksamitega annab samad õigused kui rootsi gümnaasiumi lõpetamine.

Arvestades seda, et täienduskeskkool õpilaste enamikule võib olla viimane aste Eesti keele ja kirjanduse õppimisel, on õppekava püütud koostada nii, et see annaks tervikliku ülevaate ja sisaldaks kõige olulisemat ning kõige väärtuslikumat. Õpetuse tihedus oleneb tundide arvust, osalt ka õpilaste andekusest. Täienduskeskkooli harilikult tulevadki äärsama vanusega õpilased. Kuna aega on vähe ja teha palju, siis peab õpetaja oma tunnid hooliga läbi mõtlema ja detailselt ette valmistama, et töö saaks olla tihe ja intensiivne. Õpilastel, kes ju käivad täienduskeskkoolis vabatahtlikult, peab olema tunne, et nad saavad igast tunnist midagi huvitavat ja kasulikku. Õpetus peab avama neile avaraid kultuuriperspektiive ja näitama, et need on jälgitavad ka meie keele ja kirjanduse abil. See võib stimuleerida õpilasi püüdlusteks, mis mõnikord ületavad nende vanuse.

Keeleõpetuse kavas on esitatud keeleõpikute harilik sisukord. Mingid seletused selle puhul ei tundu vajalikeks. Õpetaja näeb ise, millisel määral õpilaste keeletase ühel või teisel küsimusel peatumist nõuab. Piiratudagu kõige olulisemaga ja õpetatagu see hästi selgeks. Toodud näited olgu lihtsad, aga ilmekad ja meeldejäävad. Need tuleb õpetajal läbi mõelda ja tahvlile kirjutada.

Kõnekeele vead toovad õpilased kodust kaasa. Keeleõpikuis ei pöörata neile küllalt tähelepanu, vähemalt mitte süstemaatiliselt. Need on niisugused väärvormid nagu "ülesse", "eila", "praegust", "kodu minema", "söödakse" jne. Võiks lasta igaks korraks ära õppida väike annus, näiteks viis sõna.

Sõnavara rikastamisel on rõhutatud ka uuemaid sõnu. Seda sellepärast, et lugemisel seletatakse neid kuidagi sõnade tähendust, aga need on juhusliku valikuga. Võiks anda igaks korraks ka umbes viis sõna, näiteks "maanduma", "irduma", "reetur", "vaist", "habras" jne.

Sõnaõpetus. Sõnade tuletamine liidete abil. Sõnade liitmine. Kokku- ja lahkukirjutamine.

Laensõnad. Tehissõnad.

Kirjandus.

Uusromantism: Noor-Eesti. G.Suits. V.Ridala. E.Enno. "Siuru". M.Under. H.Visnapuu. F.Tuglas. A.Gailit.

Uusrealism: A.h.Tammsaare. O.Luts. A.Mõlk. K.Ristikivi. H.Raudsepp. B.Alver. H.Talvik. B.Kangro.

Eesti kirjandus paguluses ja kodumaal.

Eesti rahvalaulud.

Eesti keele ehitusest tuleb kooliaja jooksul anda süstemaatiline ülevaade. Õigekeelsuse ja õigekirjutuse õpetus tolmab suuliste ja kirjalike harjutuste, etteütluste, tõlgete, ümberjutustuste, kirjandite ja referaatide abil. Pearõhk pandagu keeleõpetuse olulisemaile ja raskemaile osadele, mida ju ka kõigis õpikuis on põhjalikumalt käsitletud. Järjekindlalt tuleb rikastada sõnavara, ka vähem tuntud ja uuemate sõnadega.

Ka eesti kirjanduse arenguloost tuleb anda süstemaatiline ülevaade. Minevikukirjandusega kõrvuti tuleb tutvuda ka nüüdiskirjandusega. Tunnis loetakse lühipalasisid ja katkendeid eesti kirjanduse klassikast ja uuemast kirjandusest õpetaja valikul. Kodus lastagu läbi lugeda neli eesti raamatut ja pähe õppida neli luuletust igal õppeaastal.

Kirjandusteooriat tuleb õpetada seoses läbivõetava kirjandusega.

Helmi Eller

ESIMENE AASTA

PEDAGOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K15480-2

Keeleõpetus.

Häälikuõpetus. Häälik ja täht. Hääldamine. Hääliku pikkus. Silp. Rõhk. Välde. Tähestik. Õige kirjutuse reeglid. Peenendus. Rõhk rahvusvahelistes sõnades. Võõrnimede hääldamine. Suur algustäht.

Vormiõpetus. Sõnavormide niisetused. Astmevaheldus. Sõnaliigid. Käänamine. a. Käänded. b. Käänete tunnused. c. Käändtüübid. d. Üldtüübi määramine. e. Puudulikud käändsõnad. f. Võõrsõnad. liitsõnade ja pärisnimede käänamine. Omadussõnade võrdlemine. Asesõna. Arvsõna. Pööramine. a. Verbi vormid. b. Verbivormide tunnused. c. Pöördtüübid. d. Üldtüübi määramine. Abisõnad.

Kirjandus.

Vaimulik kirjandus: Wanradt-Koelli katekismus. Piibli tõlge.

Ilmaliku kirjanduse algus: "Hansu ja Mardi jutt".

Õpetlik kirjandus: Estofiilid. O.W.Masing.

Kunstiväärtusliku kirjanduse algus: Kristian Jaak Peterson.

Romantism ja ärkamisaeg: Fr.R.Fachlmanni müüdid. J.V.Jannseni rahvuskultuuriline tegevus.

Fr.R.Kreutzwaldi "Kalevipoeg". Lydia Koidula isassallüürika ja näiteid Fr.Kuhlbarši, M.Veske,

A.Haava ja K.E.Söödi luulest. E.Bornhöbe.

TEINE AASTA

Keeleõpetus.

Lause- ja kirjavahemärgiõpetus. Lihtlause. Lause pea- ja kõrvalliikmed. Koondlause. Liitlause ja selle liigid. Lausete lühendamine. Koma sidesõnade ees. Otsene ja kaudne kõne. Rektsioon. Sõnajärjestus lauses. Ulevaade kirjavahemärkidest.

Kirjandus.

Realism ja naturalism: Juhan Liiv. August Kitzberg. Eduard Vilde.

KOLMAS AASTA

Keeleõpetus.

Kirjandus. Eesti kirjanduse ajalugu esimesel aastal piirdub vanema kirjanduse osas ainult lühikeste teatmetega. Wenradt-Koelli katekismus on esimene eestikeelne trükiteos, ilmus a. 1535. Eestikeelne Piibel ilmus a. 1739. Esimene iluslik juturamaat "Hansu ja Mardi jutt" ilmus a. 1739. b Selgitada estofiilide tähendust. Masingi "Maarahva Nädalaleht" ja "Pühapäeva vahelugenised". Kunstiväärtuslik kirjandus algab Kr.J.Petersoni luuletustega. Petersoni oodidest võib lugeda "Laulid ja" ja "Kuu", Faehlmanni müütidest "Koit ja Eha" ja "Emajõe sünd". "Kalevipoja" sündaustikku, vähemalt tähtsamaid episoode, peab tundma kas ümberjutustuse või teose enese kaudu. Koidula isamaaluldest võiks lugeda "Mu isamaa on minu arm", "Eesti muld ja eesti süda" ja "Jutt". Lühidalt võiks tutvustada ka Vesket ("Kas tunned maad?"), Kuhlbarsi ("Vanemuine"), Haavat ("Ei saa mitte vaiki olla") ja Sööti ("Põlismetsa järv"). Bornhöhet tuleb vaadelda kui romantilise ajalooromaaani loojat. Tema "Kuulsuse narrid" on heaks üleminekuks realismile.

Kodus lugeda: Bornhöhe "Tasuja" või "Villu võitlused", Lutsu "Kevade" või "Suvi", kui Bornhöhet ja Lutsu varem ei ole loetud, Parijõe "Semendivabrik" või "Jaksuküla poisid", Helbemäe "Rae-kooli õpilane", Toona "Lotukata", Kalmuse "Kodusadama tuled".

Pähe õppida: katkend "Kalevipojast", üks luuletus Koidulalt, üks Kuhlbarsilt või Veskest, Suitsult.

Kirjandusteoriat on läbivõetava kavaga seoses ood, müüt, eepos, hüperbool, alliteratsioon, assonants, romantismi iseloomustus.

Teise aasta realistliku kirjanduse kavas on Johan Liivi luuletused isamaa, isikliku saatuse ja looduse teemadel ja mõned lühijutud ("Peipsi peal", "Igapäevane lugu"), Kitzbergi "Libahunt", Vilde mõned lühijutud ("Minu esimesed triibulised", "Kupja-Kaarli adjastadid"), romaan "Mahtra sõda", näidend "Pisuhänd".

Uuema kirjanduse võiks koondada eksiilkirjanduse teemade kompleks ümber, mis käsitleb eestlaste uuemat ajalugu: Gailiti "Ule rahutu vee", Toona "Lotukata", Talve "Lugu ühest relvast", "Noore sõduri kojutulek" (novellikogus "Ainult inimene"), "Juhansonid reisisid"; midagi vastupanuliikumisest ja metsavendlusest (Timmukuru "Esimesed read" või Kalmuse "Kaarnaküinka" või Viirlaidi "Ristideta hauad"), Kolgi "Küla põleb kahest otsast", Jaksi "Häüled pimedusest" (novellikogus "Aruanne"), "Teedeminister" (novellikogus "Mapp"), Helga Nõu "Välismaalane" (novellikogus "Kord kolmapäeval"). Võib lühidalt refereerida sisu ja lugeda katkendeid.

Kodus lugeda: Gailiti "Toomas Nipernaadi", Ristikivi "Rohtaed" või "Imede saar", Mägi "Ei la-
ta elada" või midagi "Karvikute kroonikast", Mälgu "Hea sadam" või "Rannajutud".

Pähe õppida: üks luuletus Juhan Liivilt, Ridalalt, Ennolt, Kangrolt.

Kirjandusteooriast: realismi ja naturalismi iseloomustus; proosakirjanduse liigid: romaan,
novell, jutustus; teema, pealkiri, sündaustik, tegelased, ideed ja probleemid, kompositsioon;
draamakirjanduse liigid: tragöödia, drama, komöödia.

Kolmanda aasta kirjandusajaloo kavas tuleb esile tösta Suutsu "Elu tuli", "Tuulemaa", "Kõik
on kokku unenägu"; Ridala "Kauged rannad"; Enno "Valge öö", "Hallid laulud"; Tuglase "Saatus",
"Väike Illimar"; Underi "Sonetid", "Hääl varjust", "Lageda taeva all", "Rõõm ühest ilusast päe-
vast", "Õnnevarjutus"; Visnapuu "Amores", "Maarjamaa laulud"; Gailiti "Toomas Nipernaadi", "Isade
maa", "Karge meri"; Tammsaare "Kõrboja peremees", "Tõde ja õigus" I; Ristikivi "Tuli ja raud",
"Õige mehe koda", "Rohtaed", "Hingede öö". Tuleb tutvustada Mälgu romaane ja novelle randlaste
elust ja Kivikase romaani "Nimed marmortahvlil" I. Paar luuletust Alverilt ja Talvikult.

Uuest kirjandusest võiks võtta Helbemäe "Vaikija", "Õekesed"; Uibopuu "Igavene küla", "Ja-
nu"; Helga Nõu "Kord kolmapäeval"; mõni Kangro ja Lepiku luuletus. Jätkata eelmisel aastal alusta-
tud teemade kompleksi vaatlemist. Lühivaatlusele võiksid tulla Helga Nõu romaan "Kass sööb rohtu"
(eesti üliõpilased Upsalas); Kangro "Sinine värav" (esimesed turistid kodumaalt); Kivikase "Kodu-
käija", Enn Nõu "Pidulik marss", Kangro "Joonatani-triloogia" (pagulaste käigud kodumaale); Mälgu
"Kevadine maa", Uibopuu "Markuse muutumised" (asukohamaa ühiskonna probleemid) jt.

Kodus lugeda: Kivikase "Nimed marmortahvlil" I, Tammsaare "Tõde ja õigus" I, Uibopuu "Neli
tuld", Helga Nõu "Kord kolmapäeval".

Pähe õppida: üks luuletus Underilt, Visnapuult, Alverilt, rahvalaul.

Kirjandusteooriast: uusromantisim, sümbolism ja uusrealismi iseloomustus; värsiehitus;
← sonett, vabavärss; poeetilised kujundid: võrdlus, epiteet, metafoor jt.; eesti rahvalaulu
värsimõõt, keel ja stiil.

Kirjandusõpetuse juurde kuulub ka kirjandite kirjutamine kõigil õppeaastail. Võiks koostada
tarbekirju (kuulutusi, protokolle jne.), kirjutada referaate ja eritlusi läbivõetud kirjandusest.
Kirjandid nn. vabadel teemadel arendavad isiklike mõtete väljendamist heas eesti keeles, aga neid
tuleb kasutada ka kirjandusteose ehituse paremaks mõistmiseks ja stiiliharjutustena. Seepärast

voiks lasta kirjutada kirjeldusi, jutustusi, iseloomustusi, pävikuid, dialooge, mingi küsimuse arutlusi.

Täienduskeskkooli õppekavast võib järele mulje, et kirjandust on liiga palju. Kõik aga olene sellest, kui pikalt autorite ja teoste juures peatuda. Mõne kirjaniku puhul võib piirduda ainult nimetamisega, tüh. tema lülitamisega teatavasse ühendusse, mõne teoseid võib arutada ja katkende lugeda sel määral kui see tundub huvitav ja tähtis. Peaasi on, et kirjandusliku loomingu elevus õpilasi haaraks, nii nagu see peaks olema haaranud ka õpetajat.

Õpilastele tuleb võimaldada eestikeelsete raamatute lugemist kooliraamatukogudest või mujalt Õpikuid ja käsiraamatuid.

Henno Jänes: "Eesti keele grammatika" I (1947).

J.Valgma, N.Rennel: "Eesti keele grammatika käsiraamat" (I trükk 1968).

Valter Tauli: "Eesti grammatika" I (1972). Eesti grammatika uuema käsitluse, detailide ja eri seisukohtade tundmaõppimiseks on eriti vajalik, et õpetaja tutvub põhjalikult selle raamatuga.

J.Valgma: "Eesti keele õigekirjutus ja kirjavahemärkide tarvitamine" (1957).

J.Valgma: "Eesti keeleõpetuse reeglid" (1971).

J.Valgma: "Kirjuta õigesti" (1974).

U.Liivaku: "Kuidas öelda teisiti" (1962).

U.Liivaku: "Kust king keelt pigistab" (1972).

E.Nurm, E.Raiet, M.Kindlam: "Õigekeelsuse sõnaraamat" (1960).

E.Muuk, H.Rajamaa: "Väike õigekeelsuse sõnaraamat" (1974).

Henno Jänes: "Ülevaade eesti kirjandusest" (1950, täiendatud trükk 1957).

Herbert Salu: "Eesti vanem kirjandus" (1953, uus trükk 1974).

Gustav Suits: "Eesti kirjanduslugu" I (1953).

K.Ristikivi: "Eesti kirjanduse lugu" (1954).

Arvo Mägi: "Lühike eesti kirjanduslugu" I,II (1965).

Mägi - Ristikivi - Kangro: "Eesti kirjandus paguluses" (1973).

Arvo Mägi (koostanud): "Eesti lühike" I,II (1958, 1959).